

Inledning

Vi lever i en tid av stora och omskakande förändringar. I Västeuropa försvagas nationalstaten genom tillkomsten av överstatliga konventioner och förbund. Vi är alla ögonvittnen till den dramatiska utvecklingen i Öststaterna, med historiska förändringar som väl ingen trodde var möjliga för bara tio år sedan.

På hemmaplan är dramatiken mindre påtaglig, som vanligt, men i det tysta pågår ett omfattande förändringsarbete som på sikt tycks syfta mot en omdaning av rättssystemet på förvaltningsrättens område. Samtidigt har folkhälsan, inte minst, men inte heller enbart, i ljuset av alarmrapporter om ökande sjukskrivning och kostnader för sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna, blivit ett centralt mål för riktade insatser på bl a forskningens område.

Att rättssociologer på alla dessa fronter står högst upp på barrikaderna – iakttar, undersöker, försöker förstå och förmedlar insikterna till alla som vill och bör lyssna – det är inget att förvånas över. Lika naturligt är det att *Tidskrift för rättssociologi* i ett och samma nummer kan täcka in de olika skeendena och utvecklingstendenserna.

Vissa saker tycks emellertid aldrig förändras, och detta är inte minst sant när det gäller *Tidskrift för rättssociologi*. Priset, t ex, är oförändrat; tyvärr gäller det också periodiciteten. Årets första nummer kommer sålunda ut i november, vilket vi livligt beklagar. Och

vi arbetar med att komma ikapp – som vanligt. I väntan på att det ska bli verklighet kan vi i alla fall presentera en fullmatad och spännande utgåva av tidskriften.

Den franske sociologen Yves Dezalay öppnar numret med en bred exposé över de senaste årens utveckling på den internationella affärs- och skattejuridikens område. Mera precist är Dezalay intresserad av juristprofessionens läge i en tilltagande internationalisering av kapitalet och, i samband därmed, olika finansiella serviceverksamheter, samtidigt som det magiska året 1992 närmar sig och "Europas förenta stater" börjar ta form.

Med grund i Bourdieus sociologiska teorier tar Dezalay ett nytt och fräscht grepp om en klassisk sociologisk forskningsinriktning, professionssociologin. Med en övergripande metafor lånad från militärstrategisk teori följer han de senaste årens "kamp" mellan affärs- och skattejurister å en sidan, och å den andra de yrkesgrupper som gjort dem rangen stridig inom finansservicesektorn: finanskonstulter, revisorer, bankekonomer. De senare grupperna håller för närvarande på att kolonisera ett Europa som plötsligt blivit en högintressant finansmarknad; de är välorganiserade i stora företagsgrupper med huvudkontor på Wall Street och med årtiondens erfarenhet av stora företagsfusioner och offensiva finansiella strategier.

De europeiska juristerna är tagna på sängen – i Storbritannien, i Tyskland, i Frankrike. Riktigt illa tycks det vara just i Dezalays hemland, Frankrike, där han förutspår en mycket mörk framtid för den traditionellt konservativa juristkåren. Kampen om att få sälja konsulttjänster till de multinationella företagsjättarna är i praktiken en strid om miljarddollarkontrakt, men i det långa perspektivet är det företags- och skattejuristernas fortsatta existens som profession som står på spel. Dezalays artikel är vetenskapligt nydanande, samtidigt som den är ett stycke spännande och god undersökande journalistik.

Bo Carlssons artikel kan ses som en ovanligt sansad kommentar till den senaste tidens alltmer frenetiska angrepp på det sociala skyddsnätet, i synnerhet de hårda utfallen i Dagens Nyheter mot förtidspensioneringen. Mot kraven på social nedrustning ställer han de ofta berättigade kraven på effektivisering och förbättring av socialförsäkringssystemet. Ett aktuellt förslag i det sammanhanget går ut på att medel ska överföras från sjuk- och arbetsskadeförsäkringen till rehabiliteringssidan.

För att få styrelse på denna i stora delar förvirrade och av okun-
 nighet präglade debatt, analyserar Carlsson förtidspensioneringens
 roll och funktion utifrån två skilda perspektiv: dels som en system-
 rationell aktivitet från försäkringskassornas sida – där förtida pen-
 sionering är en naturlig fortsättning på ett sjukpenningärende när ar-
 betsoförmågan blivit bestående, eller där den används som ett ar-
 betsmarknadspolitiskt instrument, dels som en individorienterad åtgärd – där förtidspensionering subjektivt upplevs som en förbättring av livskvalitet, förstärkt social trygghet och en betoning av andra värden.

Carlsson visar att antalet nybeviljade pensioner varje år, vars storlek väckt sådan oro på senare tid, rymmer såväl pensionering av arbetsmarknadsskäl och sjukbidrag som är tidsbestämda och förväntas kunna upphöra i samband med arbetsåtergång, som halv förtidspension som möjligen innebär lönearbete på halvtid, och hel förtidspension. Han konstaterar vidare att frågan om huruvida förtidspension är av godo eller av ondo till stor del beror på rådande konjunktur när frågan ställs.

Utvecklingen i Polen under 80-talet präglas av två förhållanden. Dels har den ideologiska kampen böljat fram och tillbaka mellan Solidaritets demokratiska frihetskrav och den socialistiska regimens stelbenta diktatur. Dels har den polska ekonomin gradvis försämrats, så att landet idag i västeuropeiska bedömares ögon nästan fått status som u-land.

Dessa två förhållanden manifesteras i införandet av kraftiga restriktioner för den inhemska konsumtionen i början av 80-talet. I sin artikel om rättvisa i ransoneringstider tar sig de polska rättsociologerna Malgorzata Fuszara, Iwona Jakubowska och Jacek Kurczewski an ett teoretiskt mycket intressant problemkomplex, omfördelning som en grundprincip i socialistiska samhällen och problemet att uppnå distributiv rättvisa. Utgångspunkt för artikeln är en enkätstudie som genomfördes efter införandet av kötransonering i Polen i augusti 1980.

Det kanske mest slående resultatet av enkäten är den höga moraliska nivå som den polska befolkningen besitter i en sådan pressande situation. Ransoneringen upplevs som en moraliskt riktig åtgärd därför att dess princip är fullständig rättvisa. Samtidigt visar enkätsvaren på svagheter i systemet och en mångfald förslag till förändringar som förstärker rättvisan. Artikeln ger en djup och nyttig inblick i rättvisabegreppets innebörd för befolkningen i en situation med materiell knapphet.

Den viktiga diskussionen om ramlagar förs för närvarande i många olika sammanhang. Inte minst har rättssociologer ägnat sig åt frågan både från teoretisk och empirisk utgångspunkt, ofta med målet att utveckla nya styrningstekniker för den fortsatta utvecklingen av välfärdssamhället. Också tillämpningsproblemen i samband med ramlagar har studerats i nyare rättssociologisk forskning. I denna situation känns det angeläget att ta del av en jurists syn på ramlagar.

I sin artikel om ramlagarna och förvaltningen analyserar Torsten Bjerkén från en rättsvetenskaplig synvinkel olika explicita och implicita definitioner av ramlag, och han tycker sig finna ett visst mått av begreppsförvirring. Bjerkén själv argumenterar för en snäv definition av ramlagsbegreppet, där den grundläggande texten skall innehålla huvudregler med mål och inriktning och i normalfallet kompletteras med en eller flera texter av lägre valör.

Bjerkén tar också upp den viktiga diskussionen om förarbetenas betydelse för avvägningar mellan olika intressen. Sådana avvägningar, menar han, bör göras redan i själva lagen eller dess förarbeten och inte överlämnas till lägre organ i genomförandeprocessen att föreskriva. Och med detta är författaren inne i den centrala problematiken, med decentralisering av beslut och undernormers validitet, undernormer som i många fall handlar just om intresseavvägningar. Ramlagsproblematiken har blivit en problematik om ramlagsförvaltning.

Vi förväntar oss att detta kontroversiella ämne kommer att bli föremål för uppmärksamhet också i fortsättningen, och vi välkomnar bidrag till diskussionen om ramlagarnas vara eller icke-vara, om deras för- och nackdelar.

Numret bjuder i övrigt på ett inpass om generalprevention i den kriminalpolitiska debatten, en recension av en nyutkommen dansk bok om rationalitet, välfärd och rättvisa, samt några notiser under "Aktuell information".